

Türk Akademik Yayınlar Dergisi

TAY Journal

(Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-Reviewed Journal)

<http://www.tayjournal.com>

ISSN: 2618-589X

Social Studies Teachers Opinions on The Concept of Democracy and Human Rights

Mehmet TOPAL
Sibel OĞUZ HAÇAT

Abstract

The aim of this study is to evaluate the concepts of democracy and human rights according to the opinions of social studies teachers. The study group consists of 44 social studies teachers working in Gaziantep, Kastamonu, district centers and villages. The model of the study; is one of the qualitative research models case study. The data collection tool is the semi-structured "Interview Form for the Opinions of Social Studies Teachers on The Concepts of Democracy and Human Rights" developed by the researcher. Content analysis and descriptive analysis, one of the qualitative research methods, were applied in the analysis of the data. Participants, the cultural structure of the places, the educational status of the family, the impact of socio-economic conditions, the effect of village and city life on the perception of these concepts, not enough internalization of these concepts by each teacher, student levels are not the same and the political developments experienced in teaching democracy and human rights concepts that it leads to. On the contrary, teachers also state that these concepts are universal and that all schools offer similar education. In addition, social studies teachers express their positive and negative views on the impact of the abolition of citizenship and human rights education from the 8th grade on the concepts of democracy and human rights. Social studies teachers state that the concepts of democracy and human rights are adequately included in the social studies textbooks and that their vocational education at university is sufficient for raising citizens. There are also participants who deem this issue insufficient. Instead of theoretical information, practical information can be included

Keywords:	DOI	:
Social Studies, Democracy, Human Rights, Concept,	Received	: 05/05/2019
	Revised	: 14/08/2019
	Accepted	: 11/10/2019
	Published	: 15/12/2019

Corresponding Author: Mehmet Topal, Social Studies Teacher, Şehit Mehmet Cücük Secondary School,

Şehitkamil/Gaziantep/Turkey, mehmettopal2013379@gmail.com. , 0000-0003-2066-590X

Sibel Oğuz Haçat, Assoc. Prof. Dr., Kastamonu University, Turkey, soguz@kastamonu.edu.tr., 0000-0002-0764-1279

This study was produced from the master thesis of Mehmet Topal in the Social Studies Teaching Department of the Institute of Social Sciences, Kastamonu University.

Cite this article as: Topal, M. & Oğuz Haçat, S. (2019). Social studies teachers opinions on the concept of democracy and human rights. *TAY Journal*, 3(2), 1-24.

Extended Summary

Introduction

One of the most important achievements of the social studies course is the social studies on the concepts of democracy and human rights in order to get ideas about the effectiveness of the concepts by evaluating the opinions according to the opinions of the teachers. because it is known about it as a good citizen.

Methods

This is a qualitative study in which the opinions of teachers of social studies on democracy and human rights concepts are taken. The study group of the research conducted; Gaziantep and Kastamonu provinces constitute 44 social studies teachers working in district centers and villages. The research was conducted using qualitative research models case study. Content analysis and descriptive analysis, one of the qualitative research methods, were applied in the analysis of the data.

Results

It is thought that research findings lead to a difference in the teaching of these concepts according to the places where they are taught about teaching democracy and human rights concepts. 79.5% of the teachers stated their negative opinions related to the effects of removing the citizenship and human rights education subjects in the 8th grade on the concepts of democracy and human rights were negative. The methods and techniques that teachers prefer to teach the concepts of democracy and human rights are playing drama, question and answer, brain storming, narration, case study, six hats, discussion and role. Teachers think that concept teaching can be made easier with these methods and techniques. It was determined that 56.8% of the social science teachers did not find enough concepts of democracy and human rights in social studies textbooks. Social science teachers think that the most effective way to improve the perception of students' democracy in the classroom environment is the choice of classroom presidency. In addition to the election of the class president, the teachers demonstrated various behaviors in the classroom environment and stated that the students were trying to develop the perception of democracy and they created a comfortable environment for the class. The social science teachers have not found enough vocational training in universities to educate their citizens in line with the concepts of democracy and human rights.

Discussion and Conclusion

In the subjects which are related to teaching the concept of democracy and human rights, thirty-seven of the teachers stated that the places where worked in cause differences in teaching of these concepts. Teachers indicated that cultural structures of places where worked in, educational status of families, effects of socio-cultural circumstances, the difference in the perception of these concepts in village and city life, inability of teachers to internalize these concepts sufficiently, being different of student levels, and political events caused differences during teaching of the concepts of democracy and human rights. Kuş (2012) has found that the students in the Aegean and Mediterranean regions have high democracy perceptions and the students in the Eastern Anatolia and Southeast Anatolia regions have a low perception of democracy perception, according to the geographical regions where students perceive democracy. Seven of the teachers on the subjects of teaching the concepts of democracy and human rights stated that the places where they served did not lead to any difference in the teaching of these concepts. As a reason for this, they stated that these concepts are universal, and that all schools offer similar education.

Thirty-five respondents from the social studies teachers reported negative ideas related to effects of removal of citizenship and human rights subject in the 8th grade on the concepts of democracy and human rights. The reasons for the teachers, who had a negative opinion as a

majority, were that it was important to educate the active citizens, the individuals were taught various rights and responsibilities, they gained life in many points of life and they were negated to cancel the course since it addressed the people in this age group. Er, Ünal and Özmen (2012) have reached the conclusion that the content of the course of citizenship and human rights education in their studies was more appropriate to be taught in the 6th, 7th and 8th grade at secondary school level. This result supports the problem situation in the research.

The most preferred methods and techniques related to concepts of democracy and human rights by social studies teachers are: expression, question-answer, discussion, drama, brain storming, case study, six hats and role playing. Teachers have stated that using these methods during the teaching of democracy and human rights concepts gives more positive results. It has been determined that the most preferred method of teaching concepts is the drama method. Başaran (2007) found that the most preferred methods of the teachers in the study of the problems related to the methods used in the dimension of learning and teaching process in the application of the curriculum of citizenship and human rights education course taught in elementary schools were expression, question-answer, discussion, drama and cooperative learning. Similar results have been achieved with regard to the methods and techniques used by teachers in teaching democracy and human rights concepts. Koçoğlu (2012) has reached the conclusion that the social sciences curriculum can never fully respond to the needs of society. The teachers who did not find enough concepts of democracy and human rights in the social studies text book presented solution proposals about this subject. The solution proposals are, the subject of democracy and human rights in the textbook should be more theoretically oriented, the content should be equipped with current information, the abstract concepts must be embodied, the concepts of democracy and human rights in the book should be adapted to the level of the students, the activities and projects should be included in the course book, and sampling should be done about the concepts. Nineteen of the teachers find democracy and human rights concepts in social studies textbooks at a sufficient level. Teachers who have found sufficient levels have pointed out that the social studies course can emphasize concepts of democracy and human rights in each learning area and that the concepts of democracy and human rights are intensively used in the course book and cause time loss in this case.

Teachers of Social Studies have determined that students are behaving differently in the classroom environment in order to improve the perception of democracy. It has been identified that the teachers organized election of head of class at most to improve their perceptions of democracy. In the study of Sadık and Sarı (2012), it was determined that the students' activities in the classroom environment for democracy were classroom elections. Bal and Yiğittir (2013), teachers should be equally active in their class in their work; the taking of opinions on various topics and the question of the exam dates of the students were determined as studies conducted to improve the perception of democracy in the school

Twenty-seven of the teachers do not see vocational education in the university adequate to raise citizens in line with the concepts of democracy and human rights. In the direction of the teachers' opinions, it has been pointed out that the education which is taken at the university is filled with the theoretical information and the transferred information has not the field of application.

When looked at the expressions of democracy and human rights at beginning of early education, it appears that the notion of democracy and human rights and the necessity of introducing individuals at an early age have come to the forefront with the expression of thirty-three participants. Participants have reached a consensus that children who meet these concepts at an early age in the teaching of concepts of democracy and human rights in the future should be able to internalize these concepts more easily and characterize them more easily. This situation supports the finding above. Eleven teachers reported negative opinions about teaching early concepts of democracy and human rights. The fact that these concepts are abstract indicates that children are not suitable for the developmental period.

Social science teachers reported various opinions about the concepts of democracy and human rights. Teachers expressed their opinions in the form of passing theoretical knowledge into practice, learning by doing by living, keeping social book textbook updated, teaching citizenship lesson, being a suitable role model for teachers, using different methods and techniques, increasing the number of social studies courses and internalizing concepts at early ages.

Recommendations

One of the main problems of our education system is to educate people who can not internalize the concepts of democracy and human rights. For this reason, it is necessary to determine the level of the effectiveness of the concept of democracy and human rights and to determine the level of qualification of the text book, to reach the results and to suggest the solution suggestions to these results it will be important. In the social studies curriculum, practical ideas that can be transferred to life can be included instead of theoretical knowledge about the concepts of democracy and human rights.

Türk Akademik Yayınlar Dergisi

TAY Journal

(Uluslararası Hakemli Dergi/International Peer-Reviewed Journal)

<http://www.tayjournal.com>

ISSN: 2618-589X

Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramlarına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

Mehmet TOPAL
Sibel OĞUZ HAÇAT

Özet

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre demokrasi ve insan hakları kavramlarını değerlendirmektir. Çalışma grubu, Gaziantep ve Kastamonu il, ilçe merkezleri ile köylerinde görev yapan 44 sosyal bilgiler öğretmenidir. Çalışmanın modeli; nitel araştırma modellerinden durum çalışmasıdır. Veri toplama aracı, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış “Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramlarına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Yönelik Görüşme Formu” dur. Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve betimsel analiz uygulanmıştır. Katılımcılar, görev yapılan yerlerin kültürel yapısı, ailenin eğitim durumu, sosyo-ekonomik koşulların etkisi, köy ve şehir hayatının bu kavramların algılanışında etkisi, her öğretmenin bu kavramları yeterince içselleştirememesi, öğrenci düzeylerinin aynı olmaması ve yaşanan siyasi gelişmelerin demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretimi sırasında farklılığa yol açtığını ifade etmektedir. Bunun aksine, bu kavramların evrensel olduğunu ve tüm okullarda birbirine benzer eğitimin verildiğini de belirten öğretmenlerde yer almaktadır. Ayrıca, sosyal bilgiler öğretmenleri, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin 8.sınıftan kaldırılmasının demokrasi ve insan hakları kavramlarına etkisi ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşlerini belirtmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi ve insan hakları kavramlarının yeterli yer verildiğini ve üniversitede gördükleri mesleki eğitimin vatandaş yetiştirme konusunda yeterli olduğunu ifade etmektedir. Bu konuda yetersiz gören katılımcılarda bulunmaktadır. Teorik bilgiler yerine uygulamaya yönelik bilgilere yer verilebilir.

Anahtar Kelimeler:

Sosyal bilgiler, Demokrasi,
İnsan hakları, Kavram.

DOI

:

Yükleme : 05/05/2019

Düzeltilme : 14/08/2019

Kabul : 11/10/2019

Yayınlama : 15/12/2019

Sorumlu Yazar: Mehmet Topal, Öğretmen, Şehit Mehmet Cüçük Ortaokulu, Şehitkamil/Gaziantep/Türkiye, mehmettopal2013379@gmail.com, 0000-0003-2066-590X

Sibel Oğuz Haçat, Doç.Dr., Kastamonu Üniversitesi, Türkiye, soguz@kastamonu.edu.tr., 0000-0002-0764-1279

Bu çalışma, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı'nda yapılan Mehmet Topal'ın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Atf için: Topal, M. & Oğuz Haçat, S. (2019). Demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *TAY Journal*, 3(2), 1-24.

Giriş

Eğitimin en önemli işlevlerinden biri, demokrasiye inanan, demokratik tutum ve davranışlar gösteren, demokrasiyi bir yaşayış biçimi olarak benimseyen bireyler yetiştirmektir. Vatandaşlık eğitiminde amaç bireyin insan haklarına saygılı ve demokratik bir düşünce tarzını benimsemesidir. Etkin vatandaş yetiştirmenin en önemli konuları içerisinde yer alan insan hakları ve demokrasi kavramları da sosyal bilgiler dersinde kazandırılan kavramlardandır. Sosyal bilgiler dersinin geçmişten günümüze müfredat programlarına bakıldığında bu kavramlar sürekli yer bulmuştur (Koçoğlu, 2012). Sosyal bilgilerdeki vatandaşlık eğitiminde önemli olan temel nokta programdaki değerlerin yaşama aktarılabilmesi, uygulamada geçerli bir alan bulmasıdır (Ersoy, 2016). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında değerler belirtilmekle birlikte onların nasıl verileceği konusunda kısa birkaç yöntem yer almaktadır. Ancak değerler eğitimi için birkaç yöntem yeterli olmamaktadır. Çünkü değerler bilişsel davranışlar gibi algılanmaması vurgulanmaktadır. Örneğin bir öğrenciye adil olmayla ilgili analizler yaptırabilir ancak öğrencinin gerçek hayatta adil olmayı öğrenip öğrenmediği ve daha da önemlisi benimseyip benimsemediği önemli sorular arasında yer almaktadır (Akman, Kılıç Çarşambalı ve Alagöz, 2017). Sosyal Bilgiler dersinin amacı, bireylere yaşam boyu sürecek becerileri öğretmekle etkin vatandaş haline getirip bireyin ilişkili olduğu devlete göre vatandaş yetiştirmesidir (Safran, 2008).

Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi, sürdürülebilir bir demokrasi için önemlidir. Dünyada ekonomik, siyasi, sosyal alandaki değişimler, son yirmi yıldır ülkelerin vatandaşlık eğitiminin amacı, içeriği ve verilmiş şeklinde yeni eğitim politikaları geliştirmesine sebep olmuştur. Bu sebeple demokrasiyle yönetilen birçok ülkede, etkin ve demokratik vatandaşlık eğitimi benimsenmektedir (Ersoy, 2016). Türkiye’de insan hakları ve demokrasi kavramları günümüzde çok önemli bir yere sahiptir. Bu sebeple insan haklarına ve demokrasiye gerekli önemi veren vatandaşların yetiştirilmesi gereklidir (Koçoğlu, 2012).

Eğitim sisteminin temel amaçlarından biride iyi vatandaş yetiştirmektir. Program içerisinde yer alan dersler içerisinde bu amacı gerçekleştirme Sosyal bilgiler dersine düşmektedir (Doğanay, 2002). Sosyal bilgiler dersi sorumluluğunu bilen vatandaşlar yetiştirme, vatandaşlıkla ilişkili olan bilgi, beceri, tutumların kazandırılmasıyla bağlantılı olan bir derstir. İyi vatandaş yetiştirme konusunda sosyal bilgiler dersinin destek olması beklenmektedir (Barth ve Demirtaş, 1997) Sosyal bilgiler dersini diğer derslerden ayıran en önemli özellik toplumun devamlılığını sağlama konusunda öğrencilere bununla ilgili değer, beceri, davranış ve tutumları kazandırmayı hedeflemektedir (Tonga, Keçe, ve Kılıçoğlu, 2013).

Alan yazın incelendiğinde, demokrasi ve insan haklarına ilişkin bir çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Genel olarak ülkelerdeki insan haklarının birbiriyle karşılaştırılması, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi, öğrencilerin demokrasi algıları, demokrasi algılarının çeşitli yöntemlerle incelenmesi, insan hakları eğitimine yönelik tutumlar, okul meclisleri, demokrasi ve insan hakları kavramına ilişkin ünitelerin öğretimi gibi alanlarda çalışmalar ön plana çıkmaktadır (Başaran, 2007; Dolanbay, 2011; Elkatmış, 2013; Er, Ünal ve Özmen, 2013; Ersoy, 2016; Gürbüz ve Gündüz, 2011; Kaldırım, 2005; Merey, Karatekin ve Kuş, 2012; Koçoğlu, 2017; Kuş, 2012; Oğuz Haçat, Önlen, Tatan ve Demir, 2018; Sadık ve Sarı, 2012; Şahiner, 2008; Tarman ve Kuran, 2014; Ulu Kalın, 2017; Üste, 2007; Topkaya, Ulu Kalın ve Yılar,

2015). Birebir sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin alındığı bir çalışmaya rastlanılmadığı görülmektedir. Demokrasi ve insan hakları kavramlarının etkililiği ve verimliliği ile ilgili geri bildirimler verme konusunda sosyal bilgiler dersini yürüten öğretmenlerin görüşlerinin önemli olacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya çıkartmaktır. Araştırmada; “Demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Araştırmanın alt problemleri ise aşağıda belirlendiği gibidir:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda öğretmenlerin görev yaptıkları yerlere göre farklılıklar var mıdır? Var ise sebepleri neler olabilir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin 8. sınıftan kaldırılmasının demokrasi ve insan hakları kavramlarına etkisi ile ilgili görüşleri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda kullandıkları yöntem ve teknikler ile ilgili görüşleri nelerdir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerini sosyal bilgiler ders kitaplarındaki insan hakları ve demokrasi kavramlarını yeterli buluyorlar mı? Yeterli görmemeleri halinde sunacakları çözüm önerileri nelerdir?
5. Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmek için sınıf ortamında somut olarak hangi noktalara dikkat etmektedirler?
6. Sosyal bilgiler öğretmenleri, üniversitede gördükleri mesleki eğitimi demokrasi ve insan hakları kavramları doğrultusunda vatandaş yetiştirmede yeterli görmekteler midir?
7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin demokrasi ve insan hakları kavramlarının erken yaşta başlaması ile ilgili görüşleri nelerdir?
8. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla ilgili belirtmek istedikleri görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Demokrasi ve insan hakları kavramları üzerine sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin alındığı bu çalışma nitel bir çalışmadır. Araştırmada, nitel araştırma modellerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Durum çalışması, durumun sınırlandırılması, araştırma olgusunun belirlenerek veri araştırmasının yapılması, bulguların oluşturulması, yorumlanması ve sonuçların kaydedilmesini içermektedir (Basse, 1999; Denzin ve Lincoln, 1996). Araştırmada durum modeli demokrasi ve insan

hakları kavramlarının öğretmen görüşlerine yönelik derinlemesine bir inceleme yapabilmek amacıyla tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Gaziantep ve Kastamonu il, ilçe merkezleri ile köylerinde görev yapmakta olan 44 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçsal örnekleme yöntemi, ayrıca amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme, çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasını sağlamaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine yönelik derinlemesine bir araştırma yapmak amacıyla amaçsal örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Ölçüt örnekleme yönteminde, araştırmacılar katılımcıları belli kıstaslar çerçevesinde seçerler (Büyüköztürk vd. 2011). Araştırmada ölçüt örnekleme, demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin bilgi sahibi olan, düşüncelerini ifade etmek isteyen öğretmenlerin görüşlerine yönelik derinlemesine inceleme yapabilmek amacıyla tercih edilmiştir. Ayrıca cinsiyet, görev yapılan yerleşim birimi (il, ilçe, köy), hizmet süresi gibi faktörlerde farklılık ve çeşitliliğin olmasına dikkat edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden sıklıkla kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler elde edilmiştir. Bu çalışmada görüşme, bireylerin olaylarla ilgili kendi bakış açılarını, konular ile ilgili deneyimlerini, tutumlarını, düşünce ve yorumları gibi gözlenemeyen bilgilere ulaşılması (Karataş, 2015) amacıyla tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak farklı sorularla görüşmenin seyrini etkileyerek, bireylerin vermiş oldukları yanıtları açmalarını ya da ayrıntılı bir şekilde ifade etmelerini (Türnüklü, 2000) sağlamak için çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formu, ilgili literatür tarandıktan sonra uzman görüşü doğrultusunda hazırlanmıştır. Görüşme amacıyla soruların hazırlanması için ilgili literatür taramasının yanı sıra sosyal bilgiler öğretmenlerine demokrasi ve insan hakları ile ilgili duygu ve düşüncelerini içeren kompozisyon yazdırılmıştır. Elde edilen veriler çerçevesinde soru taslağı hazırlanmıştır. Hazırlanan bu form, 5 uzmanın görüşüne sunulmuş (2 Eğitim Bilimci, 2 Sosyal Bilgiler Öğretmeni, 1 Türkçe Öğretmeni) araştırmanın kapsam geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışma grubunda yer almayan 3 sosyal bilgiler öğretmenine görüşme formunda bulunan sorular sorulmuştur. Uygulamada yaşanan problemler doğrultusunda sorular yeniden düzenlenmiştir. Yapılan bu çalışmada araştırmacı tarafından "Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramlarına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşlerine Yönelik Görüşme Formu" hazırlanmıştır. Görüşme formu, katılımcılara ait demografik özellikler ve demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine yönelik 8 sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Görüşme formu hazırlanmasından sonra Sosyal Bilgiler öğretmenleri belirlenmiştir. Gönüllülük esasına dayalı olduğu için görüşmeyi kabul eden ve 2016 yılı içerisinde görev yapan Kastamonu ilindeki 25 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve Gaziantep'te belirlenen 19 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşmeler

gerçekleştirilmiştir. Görüşme öncesinde her bir öğretmenle iletişime geçilmiş, uygun yer, saat, tarih belirlenmiştir. Görüşme sırasında tüm bilgilerin gizli tutulacağı, başka hiçbir amaçla kullanılmayacağını garanti verilmiştir. Görüşme formlarına, kod numarası verilerek, Ö.1, Ö.2,.....,Ö.44 şeklinde numaralandırılmıştır. Görüşmeler her bir katılımcıyla tek tek yapılmıştır. Görüşme tekniği türlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme şeklinde hazırlanan görüşme formu dışına çıkmamıştır. Sorular formdaki şekliyle teker teker sorulmuştur. Diğer soruya geçmeden önce ilgili kısma verilen cevap aynen not edilmiştir. Bu sayede görüşmenin güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi ve betimsel analiz yapılmıştır. İçerik analizinde elde edilen veriler tanımlanarak, verilerin içerisinde bulunan saklı durumdaki gerçekler ortaya çıkarılmaktadır. İçerik analizinde amaç, birbiriyle benzer durumda olan verileri belirli kavram ve temalar etrafında bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenlemek ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada içerik analizi, elde edilen verilerin derinlemesine incelenmek istenmesi, birbiriyle benzer nitelikte olan kavram ve temaların bütüncül olarak bir araya getirilmesi ve bunları okuyucuların anlayabileceği biçimde yorumlanabilmesi (Karataş, 2015) amacıyla tercih edilmiştir. Betimsel analiz; elde edilen verilerin özgün şekli korunarak bireylerin ifadelerinden, yazdıklarından doğrudan alıntılar yaparak, verilerin betimsel bir yaklaşımla sunulmasıdır (Kümbetoğlu, 2005). Elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada bireylerin görüşleri doğrudan yansıtılarak elde edilen veriler açıklanmış, düzenlenerek yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulması nedeniyle betimsel analiz yaklaşımı tercih edilmiştir. Görüşme formu sonucunda elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak frekans ve yüzde (%) şeklinde istatistiksel tekniklerle çözümlenmesi ve yorumlanması sağlanmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde, Demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Araştırma Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda öğretmenlerin görev yaptıkları yerlere göre farklılıklar var mıdır? Var ise sebepleri neler olabilir? Alt problemine dayalı öğretmen görüşleri ile ilgili bulgular ve yorumlar:

Tablo 1. *Demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesinde görev yapılan yerlere göre farklılık var mıdır? Sorusuna verilen cevapların frekans ve dağılım tablosu*

Farklılığın varlığı ve yokluğu	f	%
Fark vardır.	37	84,1
Fark yoktur.	7	15,9
Toplam	44	100

Tablo 2. Demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesine yol açan farklılığın sebeplerine verilen cevapların frekans ve dağılım tablosu

Farklılığın sebepleri	f	%
Kültürel yapı	18	48,6
Ailenin eğitim durumu	5	13,5
Sosyo-ekonomik koşullar	5	13,5
Köy şehir hayatı	3	8,1
Öğretmen tutumları	3	8,1
Öğrenci düzeyleri	2	5,4
Siyasal gelişmeler	1	2,7
Toplam	44	100

Tablo 1’ de görüldüğü üzere öğretmenlerin demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi konusunda görev yapılan yerlere göre farklılığın olduğunu söyleyen öğretmenlerin oranı % 84’ tür. Görev yapılan yerlere göre demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi konusunda herhangi bir farklılığın olmadığını söyleyen öğretmenlerin oranı % 15,9’dur. Sosyal bilgiler öğretmenleri görev yapılan yerlere göre demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi konusunda farklılığın olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 2 incelendiğinde, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesinde farklılığa sebep olan durumları öğretmenler % 48,6’sı kültürel yapının, % 13,5’i ailenin eğitim durumunu, % 13,5’i sosyo - ekonomik koşulları, % 8,1’i köy -şehir hayatını, % 8,1’i öğretmen tutumlarını, % 5,4’ü öğrenci düzeylerini, 2,7’si siyasi gelişmelerin farklı olmasını demokrasi ve insan hakları kavramlarının görev yapılan yerlere göre farklılığa neden olduğunu düşünmektedirler. Bu farklılığa sebep olan en büyük oranın % 48,6 ile kültürel yapıdaki farklılıktan dolayı olduğu görülmektedir.

Demokrasi ve insan hakları kavramları konusunda görev yapılan yerlere göre farklılığın olduğunu düşünen öğretmenler, şunları söylemiştir:

“Türkiye’de görev yapılan yerlerin sosyo-ekonomik koşullarının farklı olması demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesinde görev yapılan yerlere göre farklılığa yol açmıştır.” (Ö.9.)

“Kesinlikle vardır. Çünkü güzel ülkemizin her yeri aynı değil. Farklı kültürler mevcuttur. Kültürel farklılıklar varken her yerde demokrasi ve insan hakları kavramlarının aynı düzeyde öğretilmesi mümkün değildir. Esneklik bunun için vardır. Bulunulan bölge her yönüyle diğerinden kültürel anlamda farklı olabiliyor. Farklılık seviyelerini en aza indirerek kavramların uygulanması ve elde edilen sonuçların birbirine daha çok benzemesi muhtemeldir.” (Ö.38.)

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden % 15,9 demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretiminde herhangi bir farklılığın olmadığını belirtmektedirler. Bu durumun sebebi olarak da bu kavramların evrensel olduğu, tüm okullarda birbirine benzer eğitimin verildiğini düşünmektedirler.

Demokrasi ve insan hakları kavramları konusunda görev yapılan yerlere göre farklılığın olduğunu düşünmeyen öğretmenler, şunları söylemiştir:

“Demokrasi ve insan hakları kavramları hem ulusal hem de evrensel kavramlar olduğu için görev yapılan yerlere göre hiçbir farklılık yoktur.” (Ö.34.)

“Bir fark olduğunu düşünmüyorum. Dünya’nın küçüldüğü ve evimize kadar girdiği bir dönemde yaşıyoruz. Teknoloji sayesinde her imkan elimizin altındadır. Ülkemizin her yanında okullarda birbirine yakın şartlarda eğitim veriliyor.” (Ö.42.)

“Sosyal bilgiler öğretmeni olarak demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretiminde görev yapılan yerlere göre farklılıklar olduğunu düşünmüyorum. Demokrasi ve insan hakları kavramları evrenseldir. Konunun işleniş şekli farklı olsa da temel de verilmek istenen düşünce aynıdır.” (Ö.36.)

2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin 8.sınıftan kaldırılmasının demokrasi ve insan hakları kavramlarına etkileri ile ilgili görüşleri nelerdir? Alt problemine ait bulgu ve yorumlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3. Soru 2’ye Öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Dersin kaldırılması ile ilgili	f	%
Dersin kaldırılmasını olumlu bulanlar	9	20,5
Dersin kaldırılmasını olumsuz bulanlar	35	79,5
Toplam	44	100

Sosyal bilgiler öğretmenleri vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin 8. sınıflardan kaldırılmasının demokrasi ve insan hakları kavramlarına etkisi ile ilgili görüşleri Tablo 3’ teki gibidir. Öğretmenler dersin kaldırılması ile ilgili olumlu ve olumsuz görüşte bulunanlar şeklinde ikiye ayrılmışlardır. Öğretmenlerin % 79,5 dersin kaldırılması ile ilgili olumsuz görüşte bulunmuştur. Dersin kaldırılmasını olumlu bulanların oranı % 20,5’ tir. Olumlu görüşte bulunan öğretmenler şunları söylemiştir:

“Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin kaldırılmasını olumlu buluyorum. Kazanım sayısının fazla olması, içeriğinin yoğun olması, ders sayısının az olması öğrenci seviyesine uygun olmaması bu ders okutulurken en büyük sorundu.” (Ö.18.)

Demokrasi ve insan hakları kavramlarının daha erken yaşta kalıcı olacağını düşünüyorum. 8.Sınıfta ders okutulurken öğrenciler tarafından gereken önem verilmiyordu. Ayrıca kitabın içeriği boş bilgilerle doluydu. Dersin kaldırılmasıyla çok da bir şey kaybedilmedi.” (Ö.1)

“TEOG sınavında yer almadığı için öğrenciler tarafından gereken önem verilmiyordu. Biliyorum çoğu öğretmende İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersine yardımcı ders saati olarak görmekteydi. Her şeye sınav mantığı ile bakıldığı için bu derste sınavda sorulmadığı için kaldırılması öğrencilerin işine geldi. Derse okutulurken gereken önem verilmediği için kaldırılması da çok şey değiştirmedir.” (Ö.35.)

Genel olarak sosyal bilgiler öğretmenleri; vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin bu yaş grubundaki bireylere uygun olduğu ve bu dersi alan bireylerin bu dersle birlikte birçok kazanım elde ettiğini dersin etkin vatandaş yetiştirmede önemli olduğunu, bireylere hak ve sorumluluklarını öğrettiğini,

yaşamlarının her alanında gerekli olan bilgilerin bu derste yer aldığını ayrıca bireylerin bu dersle sorun çözme becerilerinin geliştiğini, ancak dersin kaldırılmasıyla öğretmenlerin ifade ettikleri kazanımların elde edilemeyeceği bu durumda olumsuz sonuçlara yol açacağını düşünmektedirler. Olumsuz görüşte bulunan öğretmenlerin görüşü aşağıdaki gibidir:

“Vatandaş olarak hak ve sorumluluklarını bilmeyen, herhangi bir sorunla karşılaştığında nasıl çözeceğini öngöremeyen öğrenciler mezun oluyor. Bu yüzden vatandaşlık dersi etkin vatandaş yetiştirilmesi için gerekliydi.” (Ö.23.)

“Tabi kaldırılmamalıydı. Bu ders sayesinde öğrenciler en azından vatan, millet, hak, hukuk, adalet gibi kavramlarla daha çok haşır, neşir olup ne yapmaları gerektiğinin öğreniyorlardı. Dersin kaldırılmasıyla da yetiştirilecek öğrencilerin bilinçli olmayacağı öngörüsündeyim.” (Ö.31.)

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden bazıları ise vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin kaldırılmasını olumlu bulmalarının nedenlerini şu şekilde ifade etmişlerdir: Dersin kazanım sayısının fazla olması, içeriğinin yoğun olması buna karşılık ders sayısının az olması, öğretmen ve öğrenciler tarafından derse gereken önemin verilmediği ayrıca öğretmen ve öğrencilerin bu ders okutulurken yeteri kadar önem verilmediğini düşünmektedirler.

3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda kullandıkları yöntem ve teknikler ile ilgili görüşleri nelerdir? Alt problemine ait bulgu ve yorumlar

Tablo 4. Soru 3' e Öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Yöntem ve teknikler	f	%
Drama	24	32
Soru-cevap	10	13,3
Beyin fırtınası	10	13,3
Anlatım	8	10,6
Örnek olay	6	8
Altı şapka	5	6,6
Tartışma	4	5,3
Rol oynama	4	5,3
Diğer	4	5,3
Toplam	75	100

Tablo 4 incelendiğinde, kullanılan yöntem ve teknikler içerisinde % 32 ile drama yöntemi demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretimi ile ilgili konularda sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından en çok tercih edilen yöntemdir. Öğretmenler tarafından soru-cevap ile beyin fırtınası tekniklerinin demokrasi ve insan hakları kavramların öğretimi sırasında kullanım oranı % 13,33 ile eşit olarak belirlenmiştir. Anlatım yönteminin kullanım oranı %10,66 olarak belirlenip en çok tercih edilen yöntemlerden birisi olmuştur. Örnek olay yönteminin demokrasi ve insan hakları kavramının öğretiminde kullanılma oranı % 8 olarak tespit edilmiştir. Altı şapka tekniği sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından

kavram öğretiminde % 6,66 olarak, tartışma yöntemi ve rol oynama tekniği ise 5,33 oranında Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretiminde tercih edilen yöntem ve teknikler olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler kavram öğretiminde bu yöntem ve teknikler haricinde ek olarak başka yöntem ve tekniklerde tercih etmektedirler. Tercih edilen diğer yöntem ve tekniklerin oranı da 5,33 oranında olduğu görülmüştür.

Sosyal bilgiler öğretmenlerini, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda birden çok yöntemi tercih ettiklerini belirtmektedirler. En çok tercih ettikleri yöntem ve teknikler ise; -sırası ile- drama, soru-cevap, beyin fırtınası, anlatım, örnek olay, altı şapka, tartışma ve rol oynamadır. Öğretmenler kavram öğretiminin bu yöntem ve tekniklerle daha kolay kazandırılacağını düşünmektedirler.

4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler ders kitaplarındaki demokrasi ve insan hakları kavramlarını yeterli ölçüde buluyorlar mı? Yeterli görmemeleri halinde sunacakları çözüm önerileri nelerdir? Alt problemine dayalı öğretmen görüşleri ile ilgili bulgular ve yorumlar:

Tablo 5. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki demokrasi ve insan hakları kavramlarını yeterli ölçüde buluyorlar mı? Sorusuna öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Sosyal bilgiler ders kitabı	f	%
Yeterli ölçüde bulanlar	19	43,2
Yeterli ölçüde bulmayanlar	25	56,8
Toplam	44	100

Tablo 6. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki demokrasi ve insan hakları kavramlarını öğretmenlerin yeterli görmemeleri halinde sunacakları çözüm önerileri nelerdir? Sorusuna öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Çözüm önerileri	f	%
Teorik bilgilerin uygulanabilir hale getirilmesi	9	18,7
İçeriğin güncel bilgilerle donatılması	8	16,6
Kavramların soyuttan somuta doğru kaydırılması	7	14,6
Öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesi	7	14,6
Etkinlik ve projelerle kitabın desteklenmesi	6	12,5
Örnek olaylara yer verilmesi	4	8,3
Kitabın görsel olarak örneklendirilmesi	4	8,3
Diğer	3	6,3
Toplam	44	100

Tablo 5' de ifade edildiği gibi demokrasi ve insan hakları kavramlarını sosyal bilgiler ders kitabında yeterli ölçüde bulan öğretmenlerin oranı % 43,2 olarak tespit edilmiştir. Demokrasi ve insan hakları kavramlarını yeterli ölçüde bulmayan sosyal bilgiler öğretmenlerinin oranı ise % 56,8 olarak bulunmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri, ders kitabındaki demokrasi ve insan hakları kavramların yer

alma düzeyi ve şekline yönelik çözüm önerileri sunmuşlardır. Yeterli ölçüde bulmayan öğretmenler görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Demokrasi ve insan hakları kavramları çok önemli ancak ders kitabında istenilen ölçüde bulunmuyor. Ciddi anlamlarda zorluklar yaşıyor. Özellikle konuların somutlaştırılmasında yaşanan problemler öğrencilerin anlama ve kavrama düzeyindeki yetersizlik olarak karşımıza çıkıyor.” (Ö.15.)

“Teorik bilgilerin uygulanma alanı bulamadığı bir müfredat programıyla karşı karşıyayız. Güncelliğin eksik olması, bilgilerin uygulamaya dönüştürülememesi Sosyal Bilgiler ders kitabında demokrasi ve insan hakları kavramlarının yeterli bulunmadığını gösteriyor.” (Ö.3.)

Tablo 6’ da öğretmenlerin sunmuş oldukları çözüm önerilerinde teorik bilgilerin uygulanabilir hale getirilmesi % 18,7, içeriğin güncel bilgilerle donatılması % 16,6 oranla öğretmenlerin en fazla sunmuş oldukları çözüm önerileri olmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kavramların somuttan soyuta doğru kaydırılması önerisi ile kavramların öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesi oranı % 14,6 ile eşit seviyede sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi ve insan hakları kavramlarının yer alma şekli ve düzeyine ilişkin getirilen çözüm önerileri olarak öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. % 12,5 oranında ise öğretmenler etkinlik ve projelerle kitabın desteklenmesini istemektedirler. Sosyal bilgiler ders kitaplarında örnek olaylara yer verilmesi, kitabın görsel olarak örneklendirilmesi yönünde getirilen çözüm önerileri % 8,3 oranında ifade edilerek eşit bir biçimde çözüm önerisi olarak sunulmuştur. Öğretmenler tarafından getirilen diğer çözüm önerileri de bulunmaktadır. Bu öneriler ise % 6,3 seviyesindedir. Yeterli ölçüde bulan öğretmenlerden yapılan görüşler, aşağıdaki gibidir:

“Sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi ve insan hakları kavramlarına gerektiği ölçüde yer verilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin her bir öğrenme alanı demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla iç içedir. Öğretmenlerimiz her üniteye demokrasi ve insan hakları kavramlarına vurgu yapılabilir.” (Ö.36.)

“Yeterli seviyededir. Her hangi bir eksiklik olduğunu düşünmüyorum. Şu an ders kitabında var olan demokrasi ve insan hakları kavramlarını öğretmek zor ve yorucu oluyor. Daha fazla yer verildiği zaman ciddi zorlukların yaşanacağını düşünüyorum.” (Ö.25)

Öğretmenlerden bir kısmı ise sosyal bilgiler ders kitabında geçen demokrasi ve insan hakları ile ilgili kavramları yeterli ölçüde bulmaktadırlar. Yeterli ölçüde bulan öğretmenlerin sunmuş oldukları sebepler şu şekildedir: Sosyal bilgiler dersinin her bir öğrenme alanında demokrasi ve insan hakları kavramlarına vurgu yapılabileceğini ve ders kitabında demokrasi ve insan hakları kavramlarının yoğun bir şekilde yer verilmesi durumunda zaman kaybına neden olduğunu düşünmektedirler.

5. Sosyal bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmek için sınıf ortamında somut olarak hangi noktalara dikkat etmektedirler? Alt problemine ilişkin öğretmen görüşleri bulgu ve yorumlar.

Tablo 7. Soru 5' e Öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Sınıf ortamı	f	%
Sınıf başkanlığı seçimi	14	35,9
Öğrencilerin düşüncelerini eleştirmeme	6	15,3
Öğrencilerin görüşlerini alma	5	12,9
Örnek olayların sunulması	5	12,9
Sınıf kurallarını öğrencilerle belirleme	5	12,9
Öğrencilere görev ve sorumluluk verme	2	5,1
Öğretmenin model olması	2	5,1
Toplam	39	100

Tablo 7' ye göre, sınıf ortamında öğrencilerin demokrasi algılarını geliştirmek amacıyla Sosyal bilgiler öğretmenleri çeşitli davranışlar sergilemektedirler. Öğretmenlerin bu nedenle en çok tercih ettikleri % 35,9 oranında sınıf başkanlığı seçimidir. Öğrencilerinin düşüncelerini eleştirmeme % 15,9 oranında öğretmenler tarafından sınıf başkanlığı seçiminden sonra en çok kabul gören ikinci yöntemdir. Öğrencilerin görüşlerini alma, sınıf ortamında örnek olaylar sunma, sınıf kurallarını öğrencilerle birlikte belirleme % 12,9 oranında öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmek amacıyla öğretmenler tarafından eşit kabul gören aktivitelerdir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri öğrencilerine görev ve sorumluluk verme, sınıf ortamında öğrencilere model olma oranı % 5,1 oranında bulunarak öğretmenlerin öğrencilerde sınıf ortamında demokrasi algısını geliştirmek amacıyla kullanmış oldukları yöntemler arasındadır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri sınıf ortamında öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmede en fazla etkinin sınıf başkanlığı seçimi olduğunu düşünmektedirler. Öğretmenler sınıf başkanlığı seçiminin yanında sınıf ortamında çeşitli davranışlar sergileyerek öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmeye çalıştıklarını, sınıfta rahat bir ortam oluşturduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmek için öğretmenlerin sınıf ortamında yapmış oldukları davranış şekillerinden görüşler, aşağıdaki gibidir:

"Bütün öğrencilere söz hakkı veriyorum. Verilen cevaplara yönelik eleştiride bulunmuyorum. Sınıf başkanlık seçimi yapılırken, yapılan seçimin gerçeğe uygun olmasına özen gösteriyorum." (Ö.24.)

"Demokrasi algısını geliştirmek çok da kolay olan bir süreç değil, ailede bu kavramları öğrenmeyen çocuklar için çok daha zor oluyor. Düşüncelerini rahatlıkla ifade etmelerini sağlayacak bir ortam oluşturuyorum. Sınıf içerisinde öğrencilerin söylemiş oldukları düşünceleri eleştirmiyorum." (Ö.22.)

"Öğrencilerin demokrasi algılarını geliştirmek, birey olarak kendilerinin farkına varmalarını sağlamak, toplumda yaşanan olaylar hakkında fikir üretmelerini sağlayarak eleştirme ve sorgulama becerisini geliştirmek amacıyla öğrencilere bu konularla alakalı örnek olaylar sunuyorum. Bu şekilde de öğrencilerin demokrasiyi içselleştirdiklerine inanıyorum." (Ö.16.)

6. Sosyal bilgiler öğretmenleri, üniversitede gördükleri mesleki eğitimi demokrasi ve insan hakları kavramları doğrultusunda vatandaş yetiştirmede yeterli görmekteler midir? Alt problemine ilişkin bulgular ve yorumlar

Tablo 8. Soru 6'ya öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Üniversite verilen eğitim	f	%
Yeterli görenler	17	38,7
Yeterli görmeyenler	27	61,3
Toplam	44	100

Tablo 8'de görüldüğü üzere Sosyal bilgiler öğretmenleri üniversitede gördükleri mesleki eğitimi demokrasi ve insan hakları kavramları doğrultusunda vatandaş yetiştirme konusunda yeterli görenlerin oranı % 38,7'dir. Öğretmenlerin % 61,3'ü ise üniversite de verilen mesleki eğitimi vatandaş yetiştirmede yeterli bulmamaktadır. Yeterli gören sosyal bilgiler öğretmenlerin görüşleri, şu şekildedir:

"Üniversite de gördüğümüz mesleki eğitimi vatandaş yetiştirme de yeterli görüyorum. Vatandaş yetiştirmek kolay bir şey değildir. Bunu sadece üniversite eğitimine bağlamak doğru değildir. Vatandaş yetiştirmede yalnız okul ve öğretmen etken değildir. Birçok etken vardır. Bunlar: aile, çevre, arkadaşır." (Ö.37.)

"Üniversite de görülen mesleki eğitim vatandaş yetiştirmenin temelini oluşturur. Değişen şartlar, yaşanan olaylar sebebiyle öğretmen üniversite de aldığı eğitimin üzerine her geçen gün yenilerini katarak, demokrasi ve insan hakları konusunda kendisini geliştirmelidir." (Ö.4)

Üniversitede görülen mesleki eğitimi yeterli bulan öğretmenler; vatandaşlık kazanımlarının yalnız üniversite eğitimine bağlanmaması gerektiğini vatandaşlık algısının oluşmasında birçok etkenin belirleyici olduğunu söylemişlerdir. Öğretmenler bireylerin üniversitede gördükleri vatandaşlık eğitiminin üzerine demokrasi ve insan hakları konusunda kendilerini yetiştirmeleri bireylerdeki vatandaşlık algısının gelişmesine olumlu yönde etki edeceğini düşünmektedirler. Yeterli görmeyen sosyal bilgiler öğretmeni aşağıdaki gibi söylemlerde bulunmuştur:

"Üniversite'de verilen eğitim yine temeldeki sıkıntımız gibi kurumsal teorilerle yüklü olup, uygulamadan yoksundur. Bu şekilde yetiştirilen öğretmenlerin yeni kuşaklara bu duyuşsal becerileri öğretmesini güçleştirmektedir." (Ö.3.)

"Lisans eğitimim boyunca vatandaşlık konularına ilişkin birçok ders gördüm. Ancak bu derslerin içeriğinin doldurulmaması konusunda birçok problem yaşadım. Bu yaşanan sorunun en kısa zamanda giderilmesi gerekmektedir. Aksi taktirde gelecek nesilleri demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla yoğuracak olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kendilerinin vatandaşlık algısına sahip olmadıklarından dolayı bunu da öğrencilere kazandıramayacakları muhtemeldir." (Ö.6.)

Öğretmenler üniversitede gördükleri mesleki eğitimin demokrasi ve insan hakları kavramları doğrultusunda vatandaş yetiştirmede yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Bu durumun nedeni olarak ise öğretmenler üniversitede görülen eğitimin teorik bilgilerle dolu olduğunu aktarılan bilgilerin uygulama alanı bulamadığını düşünmektedirler.

7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin demokrasi ve insan hakları kavramlarının erken yaşta öğretimini başlaması ile ilgili görüşleri nelerdir? Alt problemine ilişkin öğretmen görüşleri bulgu ve yorumlar

Tablo 9. Soru 7'ye öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Erken yaşta başlama	f	%
Olumlu görüş	33	75
Olumsuz görüş	11	25
Toplam	44	100

Tablo 9' a göre, demokrasi ve insan hakları kavramlarının erken yaşta başlaması ile ilgili olarak sosyal bilgiler öğretmenleri, % 75 oranında olumlu görüşte bulunurken, öğretmenlerin % 25'i ise demokrasi ve insan hakları kavramlarının erken yaşta başlaması ile ilgili olarak olumsuz görüşte bulduklarını ifade etmişlerdir. Olumlu bulan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşü şu şekildedir:

"İnsan doğar doğmaz bazı hak ve sorumluluklara sahip olduğu için, bu kavramların erken yaşta kazandırılmaya başlanması bireylerin demokrasi ve insan hakları kavramlarının karakter haline getirmelerini sağlayacaktır." (Ö.9.)

Erken yaşta aile ortamında bu kavramları öğrenen birey adalet, hak, hukuk gibi konularda bilgi sahibi olur. Öğrendiklerini yaşama aktaran çocuk iler ki yaşlarda kendisine, toplumdaki diğer vatandaşlara ve devlete karşı hak ve sorumluluklarını bilecektir." (Ö.44.)

Genel olarak öğretmenler demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretiminin erken yaştan itibaren başlaması gerektiğini düşünmektedirler. Bu kavramlarla bireylerin aile ortamında tanıştırılması gerektiğini, okul döneminde ise bu kavram öğretiminin daha genişletileceğini söylemektedirler. Öğretmenler, erken yaştan itibaren demokrasi ve insan hakları kavramlarını öğrenen bireylerin bu kavramları içselleştirmelerinin daha kolay olacağını belirtmektedirler. Olumsuz görüşe sahip olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşü şu şekildedir:

"Çocukların gelişim dönemleri dikkate alındığında demokrasi ve insan hakları kavramların soyut olması bu yaştaki öğrencilere bu kavramların anlatılmasını ve öğretilmesini güçleştirmektedir." (Ö.12.)

"Demokrasi ve insan hakları kavramları soyut kavramlar olduğu için erken yaşta bireylerin bu kavramlarla tanışmaları herhangi bir işe yaramayacaktır." (Ö.31.)

Demokrasi ve insan hakları kavramlarının erken yaşta başlaması ile ilgili olumsuz görüşte bulunan öğretmenler ise; bu kavramların soyut olduğunu, çocukların gelişim dönemine uygun olmadığını belirtmektedirler. Öğretmenler erken çocukluk döneminde bireylerin demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesinde güçlükler yaşanacağını düşünmektedirler.

8. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla ilgili belirtmek istedikleri görüşler nelerdir? Alt problemine ilişkin bulgu ve yorumlar.

Tablo 10. Soru 8'e öğretmenlerin verdiği cevapların frekans ve dağılım tablosu

Görüşler	f	%
Teorik bilgileri uygulamaya geçirme	13	21,6
Yaparak yaşayarak öğrenme	12	20
Sosyal Bilgiler ders kitabının güncel tutulması	9	15
Vatandaşlık eğitiminin ders olarak okutulması	7	14,6
Öğretmenlerin uygun rol model olması	6	10
Farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması	4	6,6
Sosyal Bilgiler ders sayısının arttırılması	4	6,6
Erken yaşta kavramların içselleştirilmesi	3	5
Diğer	2	3,3
Toplam	60	100

Tablo 10 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmenleri demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla ilgili çeşitli görüşlerde bulunmuşlardır. % 21,6 teorik bilgileri uygulamaya geçirme, % 20 yaparak yaşayarak öğrenme, % 15 sosyal bilgiler ders kitabını güncel tutma, % 14,6 vatandaşlık eğitiminin ders olarak okutulması, % 10 öğretmenlerin uygun rol model olması, % 6,6 farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması ve sosyal bilgiler ders sayısının arttırılması, % 5 erken yaşta kavramların içselleştirilmesi şeklinde öğretmenler görüş belirtmişlerdir. Öğretmenler tarafından getirilen diğer görüşlerde bulunmaktadır. Bu görüşler ise % 3,3 seviyesindedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla ilgili belirtmek istedikleri görüşlerden alınan alıntılar şu şekildedir:

"Demokrasi ve insan hakları kavramlarının yalnız sosyal bilgiler dersinde değil, bütün derslerin öğrenme alanlarında bulunması gerektiğini, bu yolla öğrencilerde demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla ilgili daha fazla farkındalık oluşturulması sağlanmalıdır." (Ö.6.)

"Demokrasi ve insan hakları kavramlarının yalnızca soyut bir biçimde kitaplarda kalmaması somut yaşantılar yoluyla kazandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda etkinlikler, seminerler, geziler ve oyun etkinlikleri yapılmalıdır." (Ö.19.)

"Demokrasi ve insan hakları kavramları çok önemli kavramlardır. Bu kavramları öğrenmekte öğretmekte önemlidir. Öğretme görevinde bulunanlar ne kadar demokratik, ne kadar insan haklarına saygılı önce bu tartışılmalıdır. Öğretmenlerin öncelikle uygun rol model olmaları gerekmektedir."(Ö.24.)

Tartışma ve Sonuç

Demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda sosyal bilgiler öğretmenlerinden otuz yedi tanesi görev yapılan yerlerin bu kavramların öğretiminde farklılığa yol açtığını belirtmiştir. Bu farklılığa yol açan gerekçeleri öğretmenler; görev yapılan yerlerin kültürel yapısı, ailenin eğitim durumu, sosyo-ekonomik koşulların etkisi, köy ve şehir hayatının bu kavramların algılanışında farklılığa yol açması, her öğretmenin bu kavramları yeterince içselleştirememesi, öğrenci

düzeylerinin aynı olmaması ve yaşanan siyasi gelişmelerin demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretimi sırasında farklılığa yol açması olarak ifade etmiştir. Kuş (2012), çalışmasında, öğrencilerin demokrasi algıları öğrenim gördükleri coğrafi bölgelere göre farklılık gösterdiği, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde öğrenim gören öğrencilerin demokrasi algılarının yüksek olduğu, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerindeki öğrencilerin ise demokrasi algı ortalamalarının düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kaldırım (2005), yaptığı çalışmasında okullarının sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe, demokrasi kavramı içerisinde millî egemenlik boyutunun daha iyi anlaşıldığı ve demokrasi algısını en çok etkileyen ana faktörün anne -babanın eğitim düzeyi olduğu tespit etmiştir. Atasoy (1997), çalışmasında demokratik tutum ve davranışlara sosyo-ekonomik çevre değişkeninin üst sosyal çevre değişkeni lehine olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sadık ve Sarı (2012), yapmış oldukları çalışmada öğrencilerin demokrasiyle ilgili algılarını en çok etkileyen faktörün aile, okul yöneticileri, öğretmenler olduğu belirtmiştir. Saracaloğlu, Evin ve Varol (2004) yapmış oldukları çalışmada öğrencilerdeki demokratik tutumun oluşmasında; ailelerin yaşadıkları yerleşim birimine, anne babaların eğitim düzeyine göre farklılığın olduğu belirtmiştir. Tarman ve Kuran (2014), köy ve ilçe merkezlerinde görev yapan öğretmenlerin içindeki sosyal ortamın yaparak yaşayarak öğrenmeye uygun olmadığı belirtmiştir Merkezde görev yapan öğretmenlerin ise sosyal çevreden dolayı yaparak yaşayarak öğrenme uygulamalarında daha az problem yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin eğitim ve öğretim alanında demokratik görüş ve anlayışa sahip olmadıkları, üst yönetimdeki politik karar ve uygulamalarında demokratik anlayışını engellediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızda, öğretmenlerin demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretimi sırasında görev yaptıkları yerlere göre farklılık olduğuna dair benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda sosyal bilgiler öğretmenlerinden yedi tanesi görev yapılan yerlerin bu kavramların öğretiminde herhangi bir farklılığa yol açmadığını ifade etmiştir. Bu duruma neden olarak da bu kavramların evrensel olduğu, tüm okullarda birbirine benzer eğitimin verildiğini belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin 8.sınıftan kaldırılmasının demokrasi ve insan hakları kavramlarına etkisi ile ilgili otuz beş katılımcı olumsuz görüşte bulunmuştur. Büyük bir çoğunluk olarak olumsuz görüşte bulunan öğretmenlerin gerekçeleri; dersin etkin vatandaş yetiştirmede önemli olduğu, bireylere çeşitli hak ve sorumluluklarını öğrettiği, hayatın birçok noktasında yaşama dönük kazanç sağladığı, ayrıca dersin bu yaş grubundaki bireylere hitap ettiği için dersin kaldırılmasını olumsuz buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Er, Ünal ve Özmen (2013), çalışmalarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin içeriğinin kapsam olarak ortaokul düzeyindeki 6, 7 ve 8. sınıflarda okutulmasının daha uygun olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ulaşılan bu sonuç araştırmadaki bulguları destekler niteliktedir. Dersin kaldırılması konusunda dokuz katılımcı olumlu yönde görüş bildirmiştir. Olumlu görüşte bulunan öğretmenler bu durumun gerekçesi olarak; dersin kazanım sayısının fazla olması, içeriğinin yoğun olması buna karşılık ders sayısının az olması şeklinde belirtmişlerdir. Başaran (2007), İlköğretim okullarında okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders programının uygulanışında hedefler boyutunda karşılaşılan sorunlarla ilgili çalışmasında; hedeflerin davranış sayısı olarak yüklü olması, içeriği yetiştirmede ders saatinin yetersiz olması gibi sonuçlara ulaşmıştır. Ersoy (2016), vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretim programının yeterli düzeyde olmadığı,

bireylere vatandaşlık bilinci kazandırması konusunda eksikliklerinin olduğu, derse karşı hem öğretmen hem öğrencilerin gerekli şekilde önem vermediği, derse karşı öğretmen ve öğrenci memnuniyetinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Candan (2006), yaptığı çalışmada ise vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde; hazırlık, planlama, uygulama ve değerlendirme aşamalarında çeşitli problemler yaşandığı belirtilmiştir. Bu durumda dersin kaldırılması yönünde olumlu yönde görüşte bulunan öğretmenlerin görüşünü destekler niteliktedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretilmesi ile ilgili konularda en çok tercih ettikleri yöntem ve teknikler, drama, soru-cevap, beyin fırtınası, anlatım, örnek olay, altı şapka, tartışma ve rol oynamadır. Öğretmenler demokrasi ve insan hakları kavramların öğretimi sırasında bu yöntemleri kullanmalarının daha olumlu sonuçlar verdiğini ifade etmişlerdir. Kavramların öğretimi sırasında en çok tercih edilen yöntemin ise drama yöntemi olduğu belirlenmiştir. Şahiner (2008), aktif öğrenme yöntemlerinin uygulandığı öğrenci gruplarının daha demokratik tutum sergiledikleri belirtmiştir. Başaran (2007), ilköğretim okullarında okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders programının uygulanışında öğrenme öğretme süreci boyutunda kullandıkları yöntemler ile ilgili problem durumuna yönelik çalışmada öğretmenlerin en çok tercih ettikleri yöntemlerin anlatım, soru- cevap, tartışma, drama, kubaşık öğrenme olduğu tespit etmiştir. Tarman ve Kuran'ın (2014) yaptıkları çalışmada vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde anlatımdan ziyade drama, rol oynama, tartışma, benzetişim ve örnek olay, benzetişim yöntemi kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretimi sırasında kullandıkları yöntem-teknikler konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi ve insan hakları kavramlarının yer alma şekli ve düzeyi öğretmenlerden yirmi beş tanesi yeterli ölçüde bulmamaktadır. Bu durumun gerekçesi olarak öğretmenler; ders kitaplarındaki bilgilerin teorik olduğu uygulanabilir olmadığı, içeriğin güncel olmadığı, kavramların somutlaştırılmasında problemlerin yaşandığı, kitapta yer alan demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu, etkinlik ve projelerin ders kitabında istenilen seviyede yer almadığını ve gereken şekilde örneklendirmelere yer verilmediğini düşünmektedirler. Koçoğlu (2012), demokrasi ve insan hakları kavramları açısından sosyal bilgiler müfredat programının ihtiyaca hiçbir zaman tam manasıyla cevap veremediği sonucuna ulaşmıştır. Elkatmış (2013), insan hakları ve vatandaşlık ara disiplini kazanımlarının gerçekleşme düzeyi ile ilgili çalışmada insan hakları ihlalleri, haklarını bilme, etkin ve sorumlu vatandaş olma, farklı düşünce ve görüşlere saygılı olma, kendine güvenme, seçme ve seçilme hakkı, çocuk hakları gibi konularda yeterli bilgi ve becerilere sahip olmadıkları bunun sebebi olarak da öğrencilerin bilgi düzeyinde davranış ifadelerinin fazla olduğu yani eğitimimizde ezber bilginin ağırlıkta olduğu, duyuşsal davranışların daha alt düzeyde kaldığı bu durumla da aktif, sorumlu, duyarlı bireylerin yetişmediğini belirtmiştir. Araştırmamızda, sosyal bilgiler ders kitabındaki demokrasi ve insan hakları kavramlarını yeterli ölçüde bulmayan öğretmenler bu konuyla ilgili olarak çözüm önerileri sunmuşlardır. Sundukları çözüm önerileri ise; ders kitabındaki demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla ilgili konuların teorikten daha çok uygulamaya dönük olması, içeriğin güncel bilgilerle donatılması, soyut olan bu kavramların somutlaştırılmasının gerektiği, kitapta yer alan demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğrencilerin düzeyine uygun hale getirilmesi, etkinlik ve

projelere ders kitabında yer verilmesi ve kavramlarla ilgili örneklendirmelerin yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden on dokuz tanesi ise sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi ve insan hakları kavramlarını yeterli ölçüde bulmaktadırlar. Yeterli ölçüde bulan öğretmenler sosyal bilgiler dersinin her bir öğrenme alanında demokrasi ve insan hakları kavramlarına vurgu yapılabileceğini ve ders kitabında demokrasi ve insan hakları kavramlarının yoğun bir şekilde yer verildiğini, bu durumda zaman kaybına neden olduğunu belirtmişlerdir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri, öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmek için sınıf ortamında çeşitli davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Öğretmenler, öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmek amacıyla en fazla sınıf başkanlığı seçimi yaptıkları tespit edilmiştir. Sadık ve Sarı (2012) öğrencilerin demokrasiye yönelik olarak en çok sınıf ortamında yapmış oldukları etkinliğin sınıf başkanlığı seçimi olduğu belirtmiştir. Bal ve Yiğittir (2013) yaptıkları çalışmada yukarıdaki tespitleri destekler niteliktedir. Öğretmenlerin sınıf ortamında öğrencilere genellikle demokrasiyle ilgili olarak sınıf başkanı veya başkan yardımcısı seçimi yaptırarak öğrencilerinin demokrasi algılarını geliştirmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Öğretmenler sınıf ortamında öğrencilerin demokrasi algısını geliştirmek amacıyla; öğrenciler fikirlerini söylediklerinde eleştirmediklerini, sınıfta herhangi bir konuda karar verirken öğrencilerin görüşlerini aldıklarını, sınıf kurallarını da öğrencilerle birlikte belirlediklerini belirtmişlerdir. Bal ve Yiğittir (2013) yaptıkları çalışmalarında öğretmenin sınıfta öğrencilere eşit davranması; çeşitli konularda görüşlerinin alınması ve yazılı tarihlerinin öğrencilere sorulması okulda demokrasi algısını geliştirmek amacıyla yapılan çalışmalar olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler örnek olay yöntemini kullanarak öğrencilerin olay hakkında fikir üretmesini, sorgulama yapmasını, eleştiride bulunmasını istediklerini, ve öğrencilerine çeşitli görev ve sorumluluklar vererek demokrasi algılarını geliştirmeye çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yanıklar ve Elyıldırım (2004) üzerinde durduğu önemli noktalardan biri de okullarda verilen demokrasi eğitiminin öğrencilere eleştirel ve değerlendirci bir bakış açısı kazanmalarını sağlamaktır, ifadesi ulaşılan sonucun önemli olduğunu göstermektedir.

Öğretmenlerin yirmi yedi tanesi, üniversitede gördükleri mesleki eğitimi demokrasi ve insan hakları kavramları doğrultusunda vatandaş yetiştirme konusunda yeterli görmemektedir. Öğretmen görüşleri doğrultusunda üniversitede görülen eğitimin teorik bilgilerle dolu olduğu, aktarılan bilgilerin uygulama alanının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Üniversitede gördükleri mesleki eğitimi demokrasi ve insan hakları kavramları doğrultusunda vatandaş yetiştirmede yeterli gören on yedi katılımcı ise vatandaşlık kazanımlarının yalnız üniversite eğitimine bağlanmaması gerektiği, vatandaşlık algısının oluşmasında birçok etkenin belirleyici olduğunu ifade etmişlerdir.

Demokrasi ve insan hakları kavramlarının erken yaşta öğretiminin başlaması hususunda geçerli ifadelerle bakıldığında, demokrasi ve insan hakları kavramları ile erken yaşta bireylerin tanıştırılması gerekliliğinin otuz üç katılımcının ifadesiyle ön plana çıktığı görülmektedir. Katılımcılar bu kavramların öğretiminin erken yaşta başlamasının gerektiği, iler ki dönemlerde demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretiminde erken yaşta bu kavramlarla tanışan çocukların, bu kavramları daha kolay içselleştirecekleri ve bunları karakter haline getirmelerinin daha kolay olacağı yönünde fikir birliğine varmışlardır. Er, Ünal ve Özmen'in (2013) yapmış olduğu çalışmada vatandaşlık ve demokrasi bilincinin erken yaşta kazanılması gerektiği, çocukların vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla daha

erken yaşta tanışmalarının olumlu yönde olacağı, bu kavramları öğrenen bireylerin bu konularla alakalı bilinç düzeylerinin yüksek olacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu durum yukarıdaki bulguyu destekler niteliktedir. Erken yaşta demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğretimi konusunda on bir öğretmen olumsuz görüşte bulunmuştur. Bu duruma sebep olarak bu kavramların soyut olduğunu, çocukların gelişim dönemine uygun olmadığını belirtmektedirler

Sosyal bilgiler öğretmenleri demokrasi ve insan hakları öğretimi ile ilgili çeşitli görüşlerde bulunmuşlardır. Teorik bilgilerin uygulamaya geçirilmesi, yaparak yaşayarak öğrenme, sosyal bilgiler ders kitabının güncel tutulması, vatandaşlık eğitiminin ders olarak okutulması, öğretmenlerin uygun rol model olması, farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması, sosyal bilgiler ders sayısının artırılması, erken yaşta kavramların içselleştirilmesi şeklinde öğretmenler görüş belirtmişlerdir.

Sonuç olarak eğitim sistemimizin en başta gelen sorunlarından bir tanesi de demokrasi ve insan hakları kavramlarını içselleştiremeyen kişilerin yetiştirilmesidir. Bu nedenle sosyal bilgiler programında geçmişten günümüze kadar var olan demokrasi ve insan hakları kavramlarının şuan ki durumunun tespit edilerek etkililiği ve verimliliği konusunda fikir elde etme, ders kitabının yeterlilik düzeyini tespit etme, ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara getirilen çözüm önerilerinin daha sonraki araştırmalara kaynaklık etmesi açısından çalışma önemli olacaktır.

Sosyal bilgiler öğretim programında demokrasi ve insan hakları kavramlarına yönelik teorik bilgiler yerine yaşama aktarılabilen uygulamaya dönük fikirlere yer verilebilir. Demokrasi ve insan hakları kavramlarının öğrenciler tarafından içselleştirilebilmesi için seminerler, konferanslar düzenlenebilir. Hayat boyu öğrenme anlayışından hareketle velilerinde seminer ve konferanslardan yararlanması sağlanabilir. Toplum ilgilendiren güncel olaylar sınıf ortamında rahatça tartışılabilir ve olaylarla ilgili, sorgulama, eleştirme, beyin fırtınası yapılabilir. Öğrencilerin görev ve sorumluluk bilincini kazanmaları için öğretmenler, öğrencilerin düzeylerine uygun görev ve sorumluluklar verilebilir.

Kaynakça

- Akman, Ö. , Kılıç Çarşanbalı, Ç. ve Alagöz, B. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer eğitiminde örtük programa yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* ,18(1), 701-720.
- Atasoy, A. (1997). *İlköğretim ikinci kademedeki demokrasi eğitimi ve ilköğretim ikinci kademe öğretmen ve öğrencilerinin demokratik tutum ve davranışlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Bal, M.,S., ve Yiğittir S. (2013.) İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (14), 195-220.
- Barth, J. Demirtaş, A.(1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. YÖK Yayınları, Ankara.
- Bassey, M. (1999). *Case study research in educational settings*. USA: Open University.
- Başaran, T. (2007). *İlköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş ve Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Candan, R. (2006). *İlköğretim 2.kademe 7. ve 8. sınıfta okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretimi ve öğretiminde karşılaşılan güçlükler (Ardahan örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (1996). *Strategies of qualitative inquiry*. London: Sage Publications.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi. İçinde Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dolanbay, H. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenliği programında öğrenim gören öğretmen adaylarının insan hakları ve demokrasi dersinin işleyişine ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Malatya.
- Elkatmış, M. (2013). 1998 Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programı ile 2010 vatandaşlık ve demokrasi eğitimi programlarının karşılaştırılması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14 (3), 59-74.
- Er, H., Ünal, F. ve Özmen, C. (2013). 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinin 4. Sınıfa Alınmasına İlişkin Görüşler Üzerine Bir Araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (8), 179-196.
- Ersoy A. F. (2016). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin algısı. *İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (3), 67-83.
- Gürbüz, G., ve Gündüz, S. (2011). *İlköğretim okulu öğrencilerinin demokrasi unsurları ile ilgili görüşleri*. (Bolu İli Gazipaşa İlköğretim Okulu Örneği). Turan: Stratejik Araştırmalar Merkezi:17.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (3), 143-162.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Araştırma Dergisi*, 1 (1), 62-80.
- Koçoğlu, E. (2017). İnsan haklarıyla ilgili uluslararası ve ulusal örgütler ile temel belgeler. İçinde Turan, R. (Ed.), *Öğretmen adayları ve öğretmenler için insan hakları ve demokrasi eğitimi (77-109)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Koçoğlu, E. (2012). Cumhuriyetten günümüze insan hakları ve demokrasi kavramları açısından sosyal bilgiler dersi eğitim programının incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (7), 1-20.
- Kuş, Z. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Merey, Z., Karatekin ve K. Kuş, Z. (2012). İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı bir çalışma. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32 (3), 795-821.

- Oğuz Haçat, S. , Önlen, M. ,Tatan, M. ve Demir, F. B. (2018). İnsan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı analizi (1998, 2010, 2015, 2018), *Researcher: Social Science Studies*, 6 (1), 407-422.
- Sadık, F. ve Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1 (2), 67-82.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. İçinde Tay, B. ve Öcal, A (Ed.). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi (1-18)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Saracaloğlu, A.S., Evin, İ. ve S.R., Varol (2004). İzmir ilinde çeşitli kurumlarda görev yapan öğretmenler ile öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 356-364.
- Şahiner, D. G. S. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde aktif öğrenme tekniklerinin demokratik tutumlara ve ders başarısına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Tarman, B. ve Kuran, B. (2014). Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersindeki değerlerin öğrenilme düzeyleri ile çevre ilişkisi hakkında öğretmen görüşleri. *GEFAD / GUJGEF*, 34 (2), 293-319.
- Tonga, D., Keçe, M. ve Kılıçoğlu, G. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yer alan kazanımların vatandaşlık ve insan hakları konuları açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171 (2), 289-308.
- Topkaya, Y. , Ulu Kalın, Ö. ve Yılar, B. (2015). Readability of the primary education 8th grade citizenship and democracy education textbook and its suitability for target age level. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3(1), 480-491.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitelikte bir araştırma tekniği: Görüşme, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 6(4), 543-559.
- Ulu Kalın, Ö. (2017). İlkokul 4. sınıf için hazırlanan etkileşimli sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitabının öğrencilerin kavram algılamalarına etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 910-924.
- Üste, B. (2007). İnsan Hakları Eğitimi Ve İlköğretimdeki Önemi, *Ege Akademik Bakış*, 7 (1), 295-310.
- Yanıklar, C. ve El yıldırım, Ü. Y. (2004). Demokrasi eğitimi ve pratik uygulamalar. *Çoluk Çocuk Dergisi*, Kök Yayıncılık: Ankara. 44, 27-29.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.